

HAZARD. SAMOISTNA PRZESŁANKA UBEZWŁASNOWOLNIENIA

GAMBLING. INDEPENDENT PREMISE INCAPACITATION

JERZY AKIŃCZA
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

ABSTRACT

Gambling is a problem of a social nature, it excludes from the environment, deprived of family, friends, work. At the same time, gambling is also certainly a mental disorder disabling conscious behavior. Gambling disease should be treated as one of a number of sicknesses, disabling the ability of informed choices.

As a disease with lasting condition and disturbing perception of reality gambling certainly is an intrinsic prerequisite for incapacitation. Basis decision for the incapacitation always should be determine by the presence of the disorder, disease state. In Contrary to the law, especially art. 16 of the civil code, would be ruling on the incapacitation only focus on the lack reasoning for the rational conduct; particularly literal search for the causes of the statutory standard, is an open directory.

KEYWORDS:

gambling, legal protection, premise, incapacitation

ABSTRAKT

Hazard jest problemem natury społecznej, uzależnienie hazardowe wyłącza ze środowiska, pozbawia rodziny, przyjaciół, pracy. Jednocześnie hazard z pewnością jest zaburzeniem psychicznym wyłączającym świadome postępowanie. Chorobę hazardową traktować należy jako jedną z wielu chorób wyłączających zdolność świadomych wyborów i kierowania swoim postępowaniem. Hazard, będąc chorobą, mogąc być stanem długotrwałym i zaburzającym odbiór rzeczywistości, z całą pewnością jest samoistną przesłanką ubezwłasnowolnienia. Każdorazowo podstawą orzekania o ubezwłasnowolnieniu winno być stwierdzenie występowania samego zaburzenia, stanu chorobowego. Sprzecznym z normami prawa, w szczególności art. 16 k.c., byłoby skupianie się podczas orzekania jedynie nad przyczyną braku racjonalnego postępowania, w szczególności literalne poszukiwanie tej przyczyny w normie ustawowej, będącą katalogiem otwartym.

SŁOWA KLUCZOWE:

hazard, ochrona prawna, przesłanka, ubezwłasnowolnienie

Występowanie jakiegokolwiek z dysfunkcji w zakresie spostrzegania rzeczywistości i wynikające z tego zaburzenia zachowań decyzyjnych, zawsze niosą ze sobą daleko idące skutki dla położenia faktycznego, jak i prawnego osoby, której zaburzenie dotyczy, także jej osób najbliższych.

Problem zaburzeń spostrzegania rzeczywistości i braku możliwości kierowania swoim postępowaniem dotyczy zarówno rozważań nauki prawa, jak też praktyki. Stanowi on istotne zagadnienie ze względów społecznych, w szczególności w obszarze stosunków rodzinnych, towarzyskich, ale też zawodowych, prowadząc do alienacji, utraty osób najbliższych, często też źródła zarobkowania.

Brak rozeznania co do własnego postępowania i potrzeba ochrony stąd wynikającej, mogą być związane z zaburzeniem incydentalnym, też stanem trwałym, zarówno usuwalnym, jak w przypadku choroby, jak i nie usuwalnym – jak w przypadku upośledzenia. Stanem, który wpływa na nieważność złożonego oświadczenia woli, jest brak świadomości lub swobody procesu decyzyjnego. Nie ma przy tym znaczenia, czy stan ten był incydentalny, czy trwały. W każdym przypadku następstwa oświadczenia woli złożonej przy zaburzonej, czy wyłączonej świadomości, stanowić będą problem, który skłania do rozważań w obszarze wadliwości oświad-

czenia woli, ale także możliwości korzystania z ochrony prawnej wynikającej z ubezwłasnowolnienia.

WADY OŚWIADCZENIA WOLI. BRAK ŚWIADOMOŚCI ALBO SWOBODY

Zgodnie z art. 82 k.c. złożenie oświadczenia woli, podjęte przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome lub swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli, skutkuje jego nieważnością¹.

Brak jest definicji legalnej zarówno dla braku świadomości, jak i stanu braku swobody, przykładowym wyliczeniem z art. 82 k.c. ustawodawca, jako przyczyny nieważności oświadczenia woli, wskazuje chorobę psychiczną, niedorozwój umysłowy. Określając przesłanki nieważności oświadczenia woli, treść przepisu wskazuje także chociażby na przemijające zaburzenia czynności psychicznych.

Niedorozwój umysłowy, jako dysfunkcja przyrodzona, także choroba psychiczna, nie wyczerpują katalogu przesłanek do uznania czynności prawnej za nieważną. Ustawodawca tym samym nie mógł nie stworzyć zamkniętego katalogu przesłanek wyczerpujących dyspozycję z art. 82 k.c.

Jako inne okoliczności mogące być choćby przemijającymi zaburzeniami czynności spostrzegania rzeczywistości, wpływającymi na swobodę spostrzegania i decydowania, wskazywać można działanie pod wpływem narkotyków, upojenia alkoholowego, czy jeszcze innych stanów wyłączających świadomość, chociażby hipnotycznych.

Za stan braku świadomości uznawać należy niemożność rozumienia zachowań własnych i innych osób, co można określać jako brak rozeznania oraz niezdawanie sobie sprawy ze znaczenia i skutków własnego postępowania².

Od stanu wyłączenia świadomości rozróżnić należy stan wyłączający swobodne wyrażenie woli, przez co rozumieć należy wpływ warunków zewnętrznych na element wolicjonalny, wskazując chociażby na poddanie długotrwałemu stresowi czy odosobnieniu, skutkiem, których nie musi dochodzić do wyłączenia świadomości, co może powodować zakłócenie procesu wyrażania woli³.

¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. kodeks cywilny, Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93 z późn. zm.

² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2006 r., sygn. akt: IV CSK 7/05, https://moje.panstwo.pl/dane/sn_orzeczenia/30689,iv-csk-7-05, [dostęp 28.12.2016 r.].

³ A. Jedliński w: *Kodeks Cywilny. Komentarz. Część Ogólna, Tom I* (red. A. Kidyba) wyd. 2, Warszawa 2012, s. 84.

Rozważając nad świadomością skłaniania oświadczenia woli i swobodą jego złożenia, wskazywać należy, że dla wystąpienia wadliwości czynności prawnej nie jest koniecznym kumulatywne wyłączenie świadomości i swobody woli, czemu odpowiada literalne posłużenie się przez ustawodawcę wyrażaniem alternatywy rozłącznej „albo”⁴.

Wobec właściwości art. 82 k.c. brak świadomości lub swobody podjęcia decyzji nie powinien być łączony z całkowitym wyłączeniem świadomości, czy ustaniem zdolności spostrzegania.

Zasadności stwierdzenia odpowiada chociażby wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 25 października 2013 r.⁵, treścią którego sąd wskazał, że stan wyłączający świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli nie musi oznaczać całkowitego zniesienia świadomości i ustania czynności mózgu.

Właściwym pozostawać będzie także wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 12 listopada 2013 r.⁶, zgodnie z tezą którego stan wyłączający świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli nie może być rozumiany dosłownie, wobec czego nie musi oznaczać całkowitego zniesienia świadomości i ustania czynności mózgu. Wedle sądu, co jest spostrzeżeniem słusznym, wystarczy istnienie takiego stanu, który oznacza brak rozeznania, niemożność rozumienia posunięć własnych i posunięć innych osób oraz niezdawanie sobie sprawy ze znaczenia i skutków własnego postępowania.

Korzystanie z ochrony prawnej ustalonej treścią art. 82 k.c. może być jednak niewystarczającym, gdy zaburzenia wpływające na wadliwość podejmowanych czynności związane są z brakiem możliwości kierowania swoim postępowaniem.

Poprzez brak możliwości kierowania swoim postępowaniem rozumieć należy niemożność prawidłowej realizacji czynności typowych dla funkcjonowania w społeczeństwie, a nie incydentalną konieczność udzielenia pomocy w przeprowadzeniu tylko jednej trudniejszej sprawy⁷.

⁴ A. Jedliński w: *Kodeks Cywilny. Komentarz...*, s. 84.

⁵ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 25 października 2013 r., sygn. akt: I ACa 480/13, [http://orzeczenia.bialystok.sa.gov.pl/content/\\$N/15050000000503_I_ACa_000480_2013_Uz_2013-10-25_001](http://orzeczenia.bialystok.sa.gov.pl/content/$N/15050000000503_I_ACa_000480_2013_Uz_2013-10-25_001), [dostęp 28.12.2016 r.].

⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 12 listopada 2013 r., sygn. akt: I ACa 575/13, [http://orzeczenia.lodz.sa.gov.pl/content/\\$N/152500000000503_I_ACa_000575_2013_Uz_2013-11-12_001](http://orzeczenia.lodz.sa.gov.pl/content/$N/152500000000503_I_ACa_000575_2013_Uz_2013-11-12_001), [dostęp 29.12.2016 r.].

⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 1967 r., I CR 28/67, OSNPG 1968, nr 5, poz. 27.

UZALEŻNIENIE JAKO ZABURZENIE PSYCHICZNE

Z pewnością brak możliwości kierowania swoim postępowaniem, stanowiąc o potrzebie ubezwłasnowolnienia, pozwala rozróżnić zasadność realizacji postępowania o ubezwłasnowolnienie od zdarzeń występujących jedynie ad hoc, a właściwych dla realizacji art. 82. k.c.

Dalej, w zakresie wskazywanych ustawowo przesłanek ubezwłasnowolnienia, poza wskazanym ustawowo niedorozwojem, którego występowanie jest możliwym we wczesnym diagnozowaniu, co umożliwi zapewnienie właściwej opieki prawnej osobie dotkniętej takim upośledzeniem, problemami natury fatycznej, skutkującymi koniecznością poszukiwania ochrony poprzez posłużenie się wnioskiem o ubezwłasnowolnienie, są występowanie choroby psychicznej albo innych zaburzeń psychicznym skutkujących koniecznością częściowego lub całkowitego ubezwłasnowolnienia.

Otwarty katalog przesłanek, których wystąpienie ważyć będzie na zasadności wniosku o ubezwłasnowolnienie, odpowiadając mnogości zaburzeń psychicznych i chorób psychicznych, w sposób oczywisty dotyczy także zaburzeń wywołanych uzależnieniami, których występowanie wpływać może na brak rozpoznania, co do braku racjonalnego postępowania⁸.

Uzależnienie może przyjmować formy różnorodnych zachowań, znajdując swoje źródło w popędliwości, której rozmiar i natężenie może być nie do powstrzymanym przez osobę, której uzależnienie dotyczy.

Upatrując przyczyn uzależnień z ludzkiej słabości, nie sposób określić pełnego katalogu uzależnień, mogący prowadzić do utraty kontroli nad swoim zachowaniem, pozbawieniem atrybutów rozsądku, czy racjonalności i pełnej jasności postępowania.

Jedynie przykładowym wskazaniem, nie próbując określać katalogu przesłanek w sposób pełny, jako zaburzenia mogące stanowić o ubezwłasnowolnieniu, wskazywać należy narkomanię, alkoholizm, uzależnienie od sieci Internet, czy też seksoholizm.

Rozważając dalej, do przesłanek ubezwłasnowolnienia możnaby zaliczać także bezpośrednio grożące zdrowiu zaburzenia anoreksji, czy bulimiczne, których charakter, dotycząc przede wszystkim sfery psychicznej,

⁸ Określanie wymienionych przez ustawodawcę choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego i zaburzeń psychicznych, jako katalogu zamkniętego, stanowić zawsze będzie uproszczenie systematyzujące przesłanki ubezwłasnowolnienia. Jak należy rozumieć w tenże sposób P. Nazaruk [w:] *Kodeks Cywilny, Komentarz* (red. J. Ciszewski) wyd. 2 Warszawa 2014, s. 51.

ze skutkiem degradacji fizycznej, może wymagać pomocy prawnej z orzeczeniem ubezwłasnowolnienia.

HAZARD JAKO ZABURZENIE ŚWIADOMOŚCI UZASADNIAJĄCE UBEZWŁASNOWIENIE

Spośród zbioru uzależnień stanowiących o możliwości ubezwłasnowolnienia, z całą pewnością wyróżnić można także uzależnianie od hazardu. Następstwa hazardu niosą za sobą konsekwencje zarówno w wymiarze społecznym, finansowym, w sferze funkcjonowania psychicznego, ale też prawnego, co dotyczy samej osoby uzależnionej, jak i osób jej bliskich.

Wobec powszechnej dostępności gier hazardowych, co dotyczy dostępności tak fizycznej, jak i poprzez sieć Internet, wiek inicjacji gier hazardowych coraz gwałtowniej się obniża. Jedna czwarta mieszkańców Polski w wieku lat piętnastu i więcej grała w gry na pieniądze. Ponad pięćdziesiąty tysięcy Polaków jest uzależnionych od hazardu, a około dwustu tysięcy osób jest narażonych na ryzyko uzależnienia⁹.

Faktycznie niczym nie ograniczona dostępność do gier hazardowych, wprost prowadzi do zaburzeń dotyczących swobody i racjonalności podejmowanych zachowań, mogąc stanowić stan chorobowy wymagający leczenia¹⁰. Brak swobody, czy rozeznania przy podejmowanych decyzjach, wynikając z zaburzenia chorobowego, nie będąc incydentalnym, każdorazowo może być kwalifikowanym jako przesłanka ubezwłasnowolnienia.

W zakresie niewłaściwego rozporządzania majątkiem, co dotyczyło hulaszczego trybu życia, połączonego z pijaństwem, co było stanem ciągłym i niepodlegającym opanowaniu, z kwalifikacją tego zachowania, jako postawy ubezwłasnowolnienia orzekł Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 5 lutego 1965 r.¹¹

Uwzględniając rewizję wnioskodawczyni, przekazując sprawę do ponownego rozpoznania sądowi wojewódzkiemu, Sąd bezpośrednio odniósł się do marnotrawstwa męża wnioskodawczyni i kwalifikacji tegoż marnotrawstwa, jako przesłanki ubezwłasnowolnienia.

⁹ B. Badora, M. Gwiazda, M. Herrmann, J. Kalka, *Oszacowanie rozpowszechnienia oraz identyfikacja czynników ryzyka i czynników chroniących w odniesieniu do hazardu, w tym hazardu problemowego (patologicznego) oraz innych uzależnień behawioralnych*, Warszawa 2012, s. 20.

¹⁰ K. Pierzchała, C. Cekiera, *Człowiek a patologie społeczne*, Toruń 2009, s. 159.

¹¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 luty 1965 rok u sygn. akt I CR 399/64, OSN 1966, poz. 5.

Zgodnie ze stanowiskiem wnioskodawczynie, jej mąż nie tylko nie łożył na utrzymanie licznej, bo składającej się z dziesięciu osób rodziny, ale prowadził hulaszczy tryb życia, będąc nałogowym alkoholikiem, także tracąc pieniądze z innymi kobietami. Skutkiem zachowań męża wnioskodawczynie była utrata pieniędzy uzyskanych ze sprzedaży placu budowlanego, która wywołała obawę, co do utraty reszty majątku stanowiącego podstawę egzystencji rodziny.

Rozpoznając skargę rewizyjną Sąd zauważył, że ustawodawca nie wymienił marnotrawstwa, jako przesłanki ubezwłasnowolnienia. Jednocześnie, uchylając zaskarżenie Sąd dokonał wskazania, że w podanym we wniosku stanie faktycznym, mającym uzasadnić słuszność żądania, wnioskodawczynie wskazała pijaństwo, które w świetle obecnie obowiązującego prawa stanowi podstawę ubezwłasnowolnienia.

Sąd uchylając orzeczenie sądu wojewódzkiego podniósł, że w aspekcie pijaństwa, będącego podstawą ubezwłasnowolnienia, sąd wojewódzki sprawy nie rozpoznawał, co mogło ważyć na błędności wydanego orzeczenia.

Jednocześnie Sąd uzasadniał, że hulaszczy tryb życia i trwonienie majątku może w świetle art. 16 § 1 k.c. stanowić podstawę częściowego ubezwłasnowolnienia, jeśli w ten sposób przejawia się zaburzenie psychiczne osoby.

W sposób oczywisty uwagę tę należy podzielać, przy czym, wydaje się, że wobec jednoczesnego wskazania przez Sąd, że marnotrawstwo nie jest ustawową przesłanką ubezwłasnowolnienia, wydanemu orzeczeniu można zarzucać błąd konsekwencji.

Sąd z jednej strony, całkowicie niepotrzebnie, odwołał się do literalnego brzmienia przepisu art. 16, wyróżniając jako przesłankę ubezwłasnowolnienia, literalnie wskazane pijaństwo, jednocześnie, dopiero niejako dodatkowo, następnie związał hulaszczy tryb życia z zaburzeniem psychicznym, mogącym być podstawą ubezwłasnowolnienia.

Wydaje się, że dokonane przez ustawodawcę otwarte określenie przesłanek ubezwłasnowolnienia, nie powinno skłaniać sądów do literalnego traktowania przepisu, przeciwnie, powinno ukierunkowywać sądy do świadomego i odważnego, wyróżniania elementu zaburzenia psychicznego, niezależnie od jego przyczyny.

Istniejący problem rodzi konieczność podejmowania, zarówno na użytek nauki prawa, jak i praktyki, prób zdefiniowania uzależnienia od hazardu, jako postawy ubezwłasnowolnienia.

Odnosząc się wprost do cech chorobowych, zaburzeń psychicznych towarzyszących osobie uzależnionej, należy wśród nich wskazywać odczuwanie przymusu lub niepoohamowanej potrzeby grania, które dodatkowo nasilają się w okresie wstrzemięźliwości od gier, dalej utrata kontroli zarówno nad czasem, jak i pieniędzmi przeznaczanymi na grę, trudności z zaprzestaniem gry lub kontrolowanie swoich wydatków¹².

Grającemu towarzyszy przeświadczenie, że pomimo wielu niekorzystnych skutków grania, nie może zaprzestać grania, bo czeka go wygrana. Działania osoby uzależnionej stają się coraz bardziej nieracjonalne, a ich następstwa mają coraz poważniejszy charakter. Dalsza gra doprowadza do patologicznych skutków natury fizycznej, psychicznej i społecznej, które przez samego grającego nie są dostrzegane.

Skutkiem uzależnienia, postępującego zaburzenia spostrzegania i decydowania osoba uzależniona gorzej się czuje, ciągle jest w złym nastroju. W przypadku zaprzestania, bądź ograniczania gry osobie uzależnionej od hazardu towarzyszy zespół napięciowy. Hazardowe granie staje się coraz bardziej ryzykowne, zajmując coraz więcej czasu, aby utrzymać dotychczasowy poziom zadowolenia z gry, osoba uzależniona wydaje coraz większe sumy.

Osoba uzależniona staje się obojętna na inne źródła przyjemności oraz zapomina o swoich wcześniejszych zainteresowaniach.

Jednocześnie uzależnienie prowadzi do zaniedbania obowiązków, z czasem zubożenia wobec nich, co prowadzi do degradacji na płaszczyźnie rodzinnej, zawodowej, czy też towarzyskiej.

DEFINIOWANIE HAZARDU JAKO ZABURZENIA WYŁĄCZAJĄCEGO ŚWIADOME SPOSTRZEGANIE Z PUNKU MEDYCZNEGO

Podejmowanie prób definiowania hazardu, jako zaburzenia wpływającego na zaburzenia świadomego czynienia, pozostaje o tyle istotnym, że brak właściwego zdefiniowania uzależnienia hazardowego stanowić może o utrudnieniu przy orzekaniu, co do ubezwłasnowolnienia z podstawą schorzenia hazardowego.

Wydaje się, że wobec istniejącego problemu, związanego z brakiem definicji normatywnej, czy też jakiegokolwiek innej definicji mogącej być akceptowaną na potrzeby postępowania o ubezwłasnowolnienie, posiłkować

¹² Uwaga, podobnie też dalsze, odnoszące się do sfery psychicznej uzależnienia hazardowego, zgodnie z: <http://osrodek-terapii.com/hazard.html>, [dostęp 29.12.2016 r.].

się można definicją Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych, w ramach której hazard zakwalifikowany został jako stan chorobowy¹³.

Zgodnie z przyjętą w dokumencie klasyfikacją, w związku z wystąpieniem zaburzeń hazardowych, wyróżniono: patologiczny hazard (F63.0), także nadmierne uprawianie hazardu przez pacjentów maniakałnych (F30.-), uprawianie hazardu i zakładów BNO (Z72.6), hazard uprawiany przez osoby z zaburzeniami osobowości typu dysocjalnego (F60.2). W każdym z przypadków zachowanie ma charakter chorobowy.

Wobec potrzeby definiowania hazardu łącznie z postępowaniem o ubezpieczenie, najwłaściwszym wydaje się posłużenie definicją hazardu patologicznego, określonego jako nienormalne zachowanie lub utrata kontroli nad popędami, w szczególności będące zaburzeniem polegającym na częstym, powtarzającym się uprawianiu hazardu, który zaczyna kontrolować życie chorego i prowadzić do zaniedbania jego społecznych, zawodowych i rodzinnych zobowiązań.

Budowaniu definicji zaburzenia, czy choroby hazardowej, nie będzie przeszkadzało jej związanie z innymi zaburzeniami zwiazanymi z granicami, co dotyczyć może nadużywania gry przez pacjentów maniakałnych.

Mania jest chorobą, objawiającą się znacznym podnieceniem, depresją z pobudzeniem ruchowym i nieuzasadnionym wahaniem nastroju.

Zaburzeniem oddzielnym od hazardu, jednak również zwiazanym jest granie z zaburzeniem osobowości, charakteryzujące się lekceważeniem społecznych zobowiązań i zanikiem uczuć, co szczególnie często zdarza się wśród więźniów.

Patologiczna gra wyróżnia się często przewlekłą i nasilającą się skłonnością do hazardu, pomimo negatywnych społecznych konsekwencji, takich jak zadłużenie, rozpadające się życie rodzinne oraz zaniedbanie obowiązków zawodowych.

Definiując zgodnie z systemem klasyfikacji chorób DSM-IV, dla zachowań i myślenia osoby dotkniętej chorobą, charakterystycznymi pozostają: szczególne znaczenie pieniędzy dla hazardzistów, myślenie o rywalizacji, permanentny brak wypoczynku, wymaganie podziwu, tendencje do pracoholizmu, częste objawy zaburzeń psychosomatycznych wywołanych stresem.

¹³ Definiowanie medyczne zgodnie z: <http://icd10.com.pl/>, [dostęp 29.12.2016 r.].

HAZARD JAKO ZABURZENIE WYŁĄCZAJĄCE ŚWIADOME SPOSTRZEGANIE. ZDEFINIOWANIE CYWILNOPRAWNE

Widząc sprzeczności pomiędzy przedstawionymi definicjami, co dotyczy w szczególności jednej strony wskazania na zaburzenie i zaniedbanie relacji zawodowych, z drugiej zaś strony na pracoholizm, w dalszym ciągu poszukiwać należy definicji hazardu, która jednak opierać się winna na wykazaniu zaburzeniu świadomości i starań życiowych na każdej z płaszczyzn, w tym zawodowej.

Definiując hazard na potrzeby nauki prawa cywilnego, z zastosowaniem w postępowaniach o ubezwłasnowolnienie, hazard określać należy, jako psychiczny stan chorobowy, wyłączający prawidłowość spostrzegania rzeczywistości, wpływający na zaburzenie procesów decyzyjnych, ukierunkowanych odczuwanym przymusem lub niepoohamowaną potrzebą grania, z przeświadczeniem o mającej nastąpić wygranej.

Definicja nie obejmuje odniesienia się do skutków zachowań hazardowych, pozostają one, bowiem następstwem grania hazardowego, nie wyrażając samego stanu chorobowego. Nie zapominając, że hazard będąc jedną z wielu podstaw ubezwłasnowolnienia, w ramach jednego stanu fatycznego, może występować łącznie z innymi jeszcze podstawami ubezwłasnowolnienia.

Niedopuszczalnym byłoby określanie pierwszeństwa któregośkolwiek ze stanów chorobowych, bowiem, to wyłączenie zdolności świadomego spostrzegania i postępowania, nie zaś przyczyna tego wyłączenia, winno decydować o skuteczności wniosku o ubezwłasnowolnienie.

Zbytnią ostrożność przy określaniu katalogu podstaw ubezwłasnowolnienia mogłaby nakładać obowiązek wstrzemięźliwości w kwalifikacji hazardu, jako przesłanki ubezwłasnowolnienia.

Wydaje się jednak, że czyniona analiza, w szczególności kwalifikowanie hazardu, jako choroby, określenie zaburzeń chorobowych hazardu, a także możliwość, czy w zasadzie konieczność, zaliczenia każdej długotrwałej dysfunkcji zaburzającej świadomość postępowania do katalogu przesłanek ubezwłasnowolnienia, usprawiedliwiają słuszność, jak i celowość przeprowadzanego wywodu.

Z przyjmowanym stanowiskiem nie stoi w sprzeczności postanowienie Sądu Najwyższego z 14 marca 1977 r., treścią, którego Sąd Najwyższy wskazał, że w świetle przepisów art. 13 § 1 i 16 § 1 k.c. podstawą ubezwłasnowolnienia nie może być, sam przez się, zarzut marnotrawstwa, o ile

nie łączy się on z chorobą psychiczną, niedorozwojem umysłowym albo innego rodzaju zaburzeniami psychicznymi¹⁴.

Wobec prawidłowości tezy powołanego orzeczenia, wskazywać należy, że sama nieroztropność, czy marnotrawienie majątku nie mogą stanowić przesłanki ubezwłasnowolnienia. Jednakże każdorazowo sąd prowadzący postępowanie winien, w poszukiwaniu prawdy, uwzględniając interes wszystkich uczestników postępowania o ubezwłasnowolnienie, próbować ustalać przyczyny nieroztropności, które będąc zaburzeniami psychiki, będą mogły stanowić o zasadności ubezwłasnowolnienia.

Szeroka, wynikająca z uregulowań k.p.c.¹⁵, ochrona osoby, której wniosek o ubezwłasnowolnienie dotyczy, wydaje się być dodatkowym argumentem dla kwalifikowania hazardu jako przesłanki ubezwłasnowolnienia.

Obligatoryjne, zgodne z art. 547 k.p.c. wysłuchanie osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, z całą pewnością każdorazowo pozwala chronić przed nadużyciem, jakim może być bezzasadny wniosek o ubezwłasnowolnienie¹⁶.

Sąd, poprzez bezpośredni kontakt z osobą, której wniosek dotyczy, ma możliwość zorientowania się w jej stanie psychicznym¹⁷.

Jedynie wyjątkowo sąd może pominąć wysłuchanie osoby, której wniosek dotyczy, co czyni tylko wtedy, gdy ani w drodze pytań bezpośrednich kierowanych do osoby mającej być ubezwłasnowolnioną, ani też przy pomocy biegłego nie można nawiązać z nią kontaktu myślowego¹⁸.

Kontynuując, w obszarze gwarancji prawnych osoby, której wniosek o ubezwłasnowolnienie dotyczy, pamiętać należy, że zgodnie z art. 545 § 4 k.p.c., osoba, która złożyła wniosek o ubezwłasnowolnienie w złej wierze lub lekkomyślnie, może być ukarana przez sąd grzywną.

Celowość przeprowadzonej analizy, określającej hazard jako przesłankę ubezwłasnowolnienia, wskazuje nie tyle na możliwość, co przede wszystkim na konieczność stosowania ochrony prawnej, wyznającej z ubezwłasnowolnienia, w sposób na tyle szeroki na ile jest to zgodnym z normą prawną, w szczególności interesem osoby zaburzonej w swoim postępowaniu.

¹⁴ Postanowienie SN z 14 marca 1977 r., II CR 58/78, LexPolonica nr 318364.

¹⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. 1964 nr 43 poz. 296, z późn. zm.

¹⁶ Bezzasadność rozumieć można chociażby, jako skutek pochopności, chęci przejęcia kontrolni nad majątkiem, czy choćby złośliwość.

¹⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1966 r., II CR 434/66, LEX nr 6087.

¹⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 1974 r., I CR 66/74, LEX nr 7420.

BIBLIOGRAFIA

1. Badora B., Gwiazda M., Herrmann M., Kalka J., *Oszacowanie rozpowszechnienia oraz identyfikacja czynników ryzyka i czynników chroniących w odniesieniu do hazardu, w tym hazardu problemowego (patologicznego) oraz innych uzależnień behawioralnych*, Warszawa
2. Jedliński A. [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz. Część Ogólna, Tom I* (red. A. Kidyba) wyd. 2, Warszawa 2012.
3. Nazaruk P. [w:] *Kodeks Cywilny, Komentarz* (red. J. Ciszewski) wyd. 2 Warszawa 2014.
4. Pierzchała K., Cekiera C., *Człowiek a patologie społeczne*, Toruń 2009.

dr Jerzy Akińcza – adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego WPiA UWM w Olsztynie, tytuł doktora uzyskał z zakresu prawa cywilnego. Wykonuje zawód radcy prawnego. Obszar zainteresowania: zagadnienia prawa cywilnego oraz rodzinnego, co jest łączonym z badaniami nad wybranymi zagadnieniami postępowania cywilnego. Dorobek naukowy pracownika obejmuje kilkadziesiąt prac, na które składają się publikacje krajowe, zagraniczne, także wykłady prowadzone w zagranicznych jednostkach naukowych Berlina, Grand Canaria, Sum, Walencji, Halle.

CITE THIS ARTICLE AS:

J. Akińcza, *Hazard. Samoistna przesłanka ubezwłasnowolnienia*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, 2017, no 26, p. 46-57, DOI: 10.24356/KB/26/1.

Licence: This article is available in Open Access, under the terms of the Creative Commons License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0; for details please see <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the author and source are properly credited. Copyright © 2017 University of Public and Individual Security “Apeiron” in Cracow